

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของหมู่บ้านชาวประมง จากมุมมองการเปลี่ยนแปลง
ของอาหารเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเลกลางหยา มณฑลซานตง ประเทศจีน
Social Changes in a Fishing Village from the Perspective of Changes in Food
Offerings in the Langya Sea Worship Ceremony, Shandong, China

เสี่ยวหลิน หวง*, จันทนา คชประเสริฐ** และ ชุศักดิ์ สุวิมลเสถียร***

Xiaolin Huang*, Jantana Khocprasert** and Chusak Suvimolstien***

วันรับบทความ 11 พฤศจิกายน 2568 / วันแก้ไขบทความ 5 มิถุนายน 2568 / วันตอบรับบทความ 11 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของอาหารเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเลกลางหยา และวิเคราะห์ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของหมู่บ้านชาวประมงที่มีต่ออาหารเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเลกลางหยา โดยใช้กรอบทฤษฎีวิถุนิยมทางวัฒนธรรม ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์และทฤษฎีสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นฐานในการวิเคราะห์ งานวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาทางเอกสารและการลงพื้นที่สำรวจภาคสนามที่ตำบลกลางหยา เมืองชิงเต่า มณฑลซานตง ประเทศจีน เพื่อการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับอาหารเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเลกลางหยา และการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอุตสาหกรรมในหมู่บ้านชาวประมงในพื้นที่ ผลการวิจัยพบว่า อาหารเซ่นไหว้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตามบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยปรากฏลักษณะเด่น เช่น การผสมผสานระหว่างวัตถุดิบทางบกและทางทะเล ความยืดหยุ่นในการเลือกสรรเครื่องเซ่นไหว้ การใช้สัญลักษณ์มงคลเชิงเปรียบเทียบ และแนวโน้มของค่านิยมเชิงประโยชน์นิยม นอกจากนี้ ยังพบว่าการเปลี่ยนแปลงของอาหารเซ่นไหว้สะท้อนถึงพลวัตของความเชื่อเรื่องราชนิมังกรที่ยังคงมีอิทธิพลอยู่ในวิถีชีวิตชาวประมง แม้จะมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับยุคสมัยก็ตาม การศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อพื้นบ้านกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และชี้ให้เห็นว่า แม้พิธีกรรมและเครื่องเซ่นไหว้จะปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา แต่ความเชื่อเรื่องราชนิมังกรยังคงดำรงอยู่ผ่านการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง

คำสำคัญ: พิธีบูชาทะเลกลางหยา อาหารเซ่นไหว้ ความเชื่อเรื่องราชนิมังกร การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

*นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาทัศนศิลป์ ศิลปะการออกแบบและการจัดการวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา อีเมล 64810026@go.buu.ac.th

**อาจารย์ประจำคณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา อีเมล jantanakh@go.buu.ac.th

***อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา อีเมล chusaks@go.buu.ac.th

Abstract

This research aims to study changes in food offerings in the Langya Sea Worship Ceremony and to analyze the impact of social transformations in the fishing village on the offerings. The study applied the theoretical frameworks of cultural materialism and cultural symbolism and employed both documentary analysis and fieldwork conducted in Langya Town, Qingdao City, Shandong Province, China. Observations and investigations were carried out on the food offerings used in the sea worship ceremony and on the shifting industrial structure of the local fishing village. The findings reveal that the food offerings have continuously changed in response to economic, social, and cultural contexts. Notable characteristics include the integration of land- and sea-based ingredients, flexibility in the selection of ritual offerings, the use of auspicious symbolic representations, and a growing tendency toward utilitarian values. Moreover, these changes reflect the dynamic nature of the villagers' belief in the Dragon King, which continues to influence the daily lives of the fishermen, despite adaptations to modern times. This study demonstrates the relationship between folk beliefs and social change, suggesting that while rituals and offerings evolve over time, the belief in the Dragon King persists through its adaptation to changing social contexts.

Keywords: Langya Sea Worship Ceremony, Food Offerings, Dragon King Belief, Social Change

บทนำ

พิธีกรรมและประเพณีเป็นองค์ประกอบสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน โดยเฉพาะในหมู่บ้านชาวประมงที่มีความเชื่อมโยงกับธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีบูชาทะเลเป็นประเพณีสำคัญที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับท้องทะเล ซึ่งเป็นทั้งแหล่งทำกินและศูนย์กลางความเชื่อทางศาสนาและจิตวิญญาณในประเทศจีน หมู่บ้านชาวประมงกลางหยาซึ่งตั้งอยู่ในมณฑลซานตง เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ยังคงรักษาประเพณีดังกล่าวไว้ โดยเฉพาะพิธีบูชาทะเลกลางหยา ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ชาวประมงจัดขึ้นเพื่อแสดงความเคารพต่อเทพเจ้าแห่งท้องทะเล “ราชันมังกร” และขอพรให้การทำการประมงมีความอุดมสมบูรณ์และปลอดภัย

ต้นกำเนิดของราชันมังกรมีรากฐานมาจากความเคารพและการเทวภิบาลต่อปรากฏการณ์ธรรมชาติในจีนโบราณ ราชันมังกรมักได้รับการวาดภาพให้มีรูปลักษณ์เป็นมนุษย์ที่มีลำตัวเป็นมังกร ดุนาเกรงขามและสง่างาม อาศัยอยู่ในวังมังกรใต้ทะเล ราชันมังกรเป็นผู้ควบคุมแม่น้ำ ทะเลสาบ มหาสมุทร ตลอดจนลม ฝน ไฟ และฟ้าร้อง มีพลังวิเศษในการเรียกลมเรียกฝน ปรับสมดุลภูมิอากาศ และคุ้มครองชาวประมง ในความเชื่อของชาวบ้าน ราชันมังกรมักถูกยกย่องให้เป็นเทพผู้พิทักษ์แหล่งน้ำ ได้รับความเคารพนับถือจากประชาชนทั้งในพื้นที่ชายฝั่งและหมู่บ้านริมน้ำที่อยู่บนบก ภายใต้การยกย่องจากราชสำนัก การจัดพิธีเซ่นไหว้ระดับท้องถิ่นและการกราบไหว้ในวัดวาอาราม สถานะของราชันมังกรได้รับการยกระดับขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นเทพเจ้าสำคัญที่รวมเอาสัญลักษณ์ทางธรรมชาติ การเมือง และศาสนาไว้ในองค์เดียวกัน

ความเชื่อเรื่องราชนมกรเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเชื่อพื้นบ้านจีนซึ่งมีประวัติอันยาวนาน และส่งอิทธิพลอย่างกว้างขวาง ไม่เพียงแต่สะท้อนถึงความเคารพและความศรัทธาของผู้คนที่มีความเชื่อในธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังแฝงไปด้วยความหมายทางวัฒนธรรมและบทบาททางสังคมที่ลึกซึ้ง ในพื้นที่ชายฝั่งของจีน โดยเฉพาะในชุมชนชาวประมงที่ดำรงชีพด้วยการประมง ความเชื่อเรื่องราชนมกรมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวประมง จนกลายเป็นหนึ่งในองค์ประกอบหลักของวัฒนธรรมดั้งเดิม ราชนมกรถูกมองว่าเป็นผู้ครอบครองท้องทะเล ควบคุมกระแสน้ำและคลื่น ตลอดจนควบคุมสมบูรณของการประมงและความปลอดภัยของชาวประมง ดังนั้น พิธีบูชาทะเลจึงเป็นรูปแบบสำคัญที่ชาวประมงใช้แสดงความเคารพและสำนึกในบุญคุณต่อราชนมกร (Qu, 2020, p. 67-68)

พิธีบูชาทะเลเลื่องลือในในฐานะหนึ่งในกิจกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านทางทะเลที่โดดเด่นที่สุดของพื้นที่ชายฝั่งทางทะเลของมณฑลซานตง ประเทศจีน มีรากฐานทางประวัติศาสตร์อันยาวนานและคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ประวัติของพิธีบูชาทะเลเลื่องลือสามารถสืบย้อนกลับไปได้กว่า 500 ปี ตามตำนานเล่าว่า วันที่ 13 เดือนที่ 1 ตามปฏิทินจันทรคติจีนเป็นวันคล้ายวันประสูติของราชนมกรแห่งทะเลตะวันออก ชาวประมงจึงประกอบพิธีบูชาทะเลเพื่อวิงวอนขอพรให้ราชนมกรประทานความคุ้มครอง หวังให้ปีหน้าฟ้าอากาศเป็นใจ ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล และการประมงอุดมสมบูรณ์ พิธีกรรมนี้ไม่เพียงเป็นพิธีกรรมบวงสรวงเทพเจ้าธรรมชาติของชาวประมงเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของหมู่บ้านชาวประมงอีกด้วย ในปี ค.ศ. 2014 พิธีบูชาทะเลเลื่องลือได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโครงการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของเมืองชิงเต่า มณฑลซานตง

ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ด้วยความก้าวหน้าของกระบวนการพัฒนาให้ทันสมัย ส่งผลให้โครงสร้างอุตสาหกรรม โครงสร้างประชากร และรูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชนชาวประมงได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างลึกซึ้ง การลดลงของทรัพยากรประมง การปรับเปลี่ยนเศรษฐกิจทางทะเล การอพยพของแรงงานวัยหนุ่มสาว และกระแสความเป็นเมืองที่ขยายตัว ล้วนส่งผลกระทบต่อความเชื่อเรื่องราชนมกรและแนวปฏิบัติทางพิธีกรรมของความเชื่อนี้ ภายใต้บริบทดังกล่าว อาหารเช่นไห่ในพิธีบูชาทะเล ซึ่งเป็นสื่อสำคัญทางวัตถุของความเชื่อเรื่องราชนมกร ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านประเภท เนื้อหา และความหมายเชิงสัญลักษณ์ การศึกษาความเปลี่ยนแปลงของอาหารเช่นไห่ในพิธีบูชาทะเลเลื่องลือ ไม่เพียงช่วยให้เข้าใจถึงกระบวนการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงของความเชื่อเรื่องราชนมกรในสังคมสมัยใหม่ แต่ยังเปิดมุมมองใหม่ในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อพื้นบ้านกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมอีกด้วย

งานวิจัยนี้ใช้พิธีบูชาทะเลเลื่องลือเป็นจุดเริ่มต้น โดยมุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงของอาหารเช่นไห่ เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของหมู่บ้านชาวประมงที่สะท้อนผ่านพิธีกรรมนี้ รวมถึงพลวัตของความเชื่อเรื่องราชนมกร ซึ่งการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพิธีบูชาทะเล ประเภทและความหมายเชิงสัญลักษณ์ของเครื่องเซ่นไหว้ ตลอดจนลักษณะการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงประวัติศาสตร์จะเผยให้เห็นกลไกการสืบทอดความเชื่อเรื่องราชนมกรในบริบทของสังคมสมัยใหม่ อีกทั้งยังเป็นการสร้างพื้นฐานทางทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านทางทะเลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของอาหารเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเลกลางหย่า และวิเคราะห์ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของหมู่บ้านชาวประมงที่มีต่ออาหารเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเลกลางหย่า

วิธีการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเภทของเครื่องเซ่นไหว้ ขั้นตอนการถวายอาหารเซ่นไหว้ และคุณลักษณะของอาหารเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเลกลางหย่าจากข้อมูลทางเอกสาร ตำรา บทความ หนังสือภาพและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 ลงพื้นที่ภาคสนาม ผู้วิจัยได้เข้าร่วมพิธีบูชาทะเลกลางหย่าที่ตำบลกลางหย่า เมืองชิงเต่า มณฑลซานตง ประเทศจีนด้วยตนเอง เพื่อทำการสังเกตและบันทึกขั้นตอนการเซ่นไหว้ พร้อมทั้งบันทึกความคิดเห็นของชาวประมงเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอุตสาหกรรมในหมู่บ้านชาวประมง ตลอดจนชีวิตประจำวันของชาวประมงในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์และเรียบเรียงเนื้อหาเกี่ยวกับประเภทของเซ่นไหว้ ขั้นตอนการถวาย การเปลี่ยนแปลง และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอาหารเซ่นไหว้ เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของหมู่บ้านชาวประมงจากมุมมองการเปลี่ยนแปลงของอาหารเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเลกลางหย่า มณฑลซานตง ประเทศจีน

การทบทวนวรรณกรรม

1. ตำบลกลางหย่า มณฑลซานตง ประเทศจีน

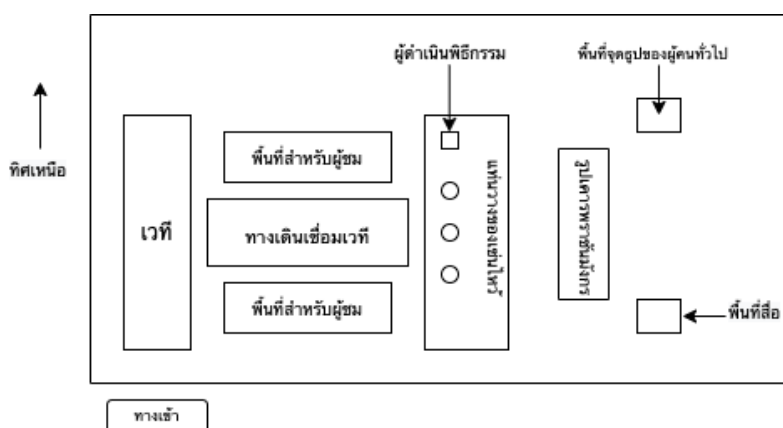
ตำบลกลางหย่า เขตหวงต่าว เมืองชิงเต่า มณฑลซานตง มีภูมิประเทศสูงทางตอนเหนือและต่ำทางตอนใต้ มีภูมิอากาศอบอุ่นชื้น เป็นตำบลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของมณฑลซานตงที่มีชื่อเสียง ที่นี่เป็นหนึ่งในแหล่งกำเนิดวัฒนธรรมทางทะเลที่สำคัญของจีน และยังคงรักษาขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมชาวประมงและตำนานพื้นบ้านไว้อย่างมั่นคง ตำบลกลางหย่ามีอุตสาหกรรมหลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมประมงทางทะเล และเนื่องจากพื้นที่แห่งนี้เป็นที่ติดชายฝั่งทะเลจึงมี “พิธีบูชาทะเลกลางหย่า” ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 13 เดือนที่ 1 ตามปฏิทินจันทรคติของทุกปี พิธีนี้เป็นขนบธรรมเนียมพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สุด ปัจจุบันได้พัฒนาเป็นเทศกาลใหญ่ที่ผสมผสานทั้งพิธีบูชาทะเล การแสดงศิลปวัฒนธรรม การจัดแสดงมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และกิจกรรมหลากหลายรูปแบบเข้าด้วยกัน แสดงให้เห็นถึงเสน่ห์ของวัฒนธรรมชาวประมงที่โดดเด่นเป็นพิเศษ

2. ภาพรวมของพิธีบูชาทะเลกลางหย่า

พิธีบูชาทะเลกลางหย่ามีประวัติสืบทอดมายาวนานนับพันปี เป็นวัฒนธรรมชาวประมงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งหล่อหลอมขึ้นจากวิถีชีวิตการทำประมงในทะเลอันยาวนานของชาวกลางหย่า ในปี ค.ศ. 2014 พิธีบูชาทะเลกลางหย่าได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของเมืองชิงเต่า พิธีบูชาทะเลกลางหย่าได้กลายเป็นกิจกรรมพื้นบ้านที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในท้องถิ่น ตามตำนานเล่าว่า วันที่ 13 เดือนที่ 1 ตามปฏิทินจันทรคติจีน เป็นวันคล้ายวันประสูติของราชันมังกรทะเล ในวันดังกล่าว หมู่บ้านชาวประมงริมชายฝั่ง เช่น หมู่บ้านกลางหย่าไถ หมู่บ้านซีหยางเจียวา ฯลฯ จะจัดพิธีบูชาทะเลอย่างยิ่งใหญ่

ในวันนี้ ชาวประมงจะจัดกิจกรรมบูชาทะเลหลากหลายรูปแบบเพื่ออธิษฐานขอความอุดมสมบูรณ์ โดยกิจกรรมหลัก ได้แก่ การเซตมังกร เซตสิงโต การรำยางเกอ และพิธีบูชาทะเล แต่เดิมพิธีบูชาทะเลมีขนาดเล็ก เพียงแค่แต่ละครอบครัวบูชาธูปเทียนมั่งกรภายในบ้านและจุดธูปไหว้ ต่อมา เมื่อสภาพความเป็นอยู่ของชาวประมงดีขึ้น พิธีบูชาทะเลจึงมีเนื้อหาหลากหลายและคึกคักยิ่งขึ้น

พิธีบูชาทะเลกลางหยามีเนื้อหาที่หลากหลายและขั้นตอนที่เข้มงวด เผยให้เห็นถึงความเคารพต่อธรรมชาติและความศรัทธาต่อราชันมังกรของชาวประมงในท้องถิ่น โดยทั่วไปพิธีจะเริ่มต้นจากการอัญเชิญเทพโดยชาวบ้านจะอัญเชิญรูปเคารพของราชันมังกรมายังแท่นบูชา ท่ามกลางบรรยากาศอันศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกขับกล่อมด้วยเสียงกลองและเสียงเครื่องเป่าส่วนว่า จากนั้นจึงดำเนินขั้นตอนชำระล้างแท่นบูชาและจัดตั้งเครื่องเซ่น โดยของเซ่นหลักได้แก่ หมู แพะ ไก่ และปลา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ที่ธรรมชาติมอบให้ โดยผู้ทำพิธีหลักจะแต่งกายแสดงบทบาทเป็นจิ้งจอกสีแดง ทำการจุดธูปไหว้และคารวะต่อรูปเคารพของราชันมังกร พร้อมทั้งอ่านคำถวายบูชา เพื่ออธิษฐานขอให้ลมฟ้าอากาศราบรื่น เติบโตปลอดภัย นอกจากนี้ยังมีการแสดงพื้นบ้านประกอบ เช่น การเซตมังกร เซตสิงโต ระบำยางเกอ และจั่วพื้นบ้าน ซึ่งช่วยเสริมบรรยากาศแห่งเทศกาลและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน หลังจากเสร็จสิ้นพิธีจะมีช่วง “ส่งเทพ” และในบางปีได้จัดกิจกรรมชาวประมงออกเรือระยะสั้นแบบหมู่คณะ เพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่าราชันมังกรได้ออกมาคุ้มครองและประทานพรให้การประมงอุดมสมบูรณ์ โดยสรุปแล้ว พิธีบูชาทะเลกลางหยาคือประเพณีพื้นบ้านอันยิ่งใหญ่ที่ผสมผสานระหว่างศรัทธา การแสดง และวัฒนธรรมชุมชนไว้อย่างลงตัว แสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นอย่างชัดเจน

ภาพที่ 1 แผนที่การจัดสถานที่พิธีบูชาทะเลกลางหย้า (วาดโดยผู้วิจัย)

ในช่วงไม่กี่ปีมานี้ เทศกาลบูชาทะเลกลางหย้าได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากภาครัฐ โดยจัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ในวันที่ 13 เดือน 1 ตามปฏิทินจันทรคติของทุกปี เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมดั้งเดิมควบคู่กับการท่องเที่ยว เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง รูปแบบการจัดงานใช้โมเดล “ภาครัฐ + ภาคประชาชน + ภาคตลาด” โดยมีภาครัฐเป็นผู้ริเริ่ม สมาคมประมงและภาครัฐกิจร่วมมือกันดำเนินการ และจ้างบริษัทวัฒนธรรมมืออาชีพจัดการรายละเอียด เช่น การแสดง พิธีกรรม และพิธีกร สะท้อนแนวทางการจัดการกิจกรรมพื้นที่บ้านที่ประสานกลไกการบริหารสมัยใหม่กับอุตสาหกรรมวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พิธีบูชาทะเลกลางหอยาเป็นประเพณีพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของท้องถิ่น โดยสร้างภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ชัดเจน ดึงดูดนักท่องเที่ยวผ่านพิธีกรรม การแสดงพื้นบ้าน และกิจกรรมงานวัด ซึ่งช่วยกระตุ้นการเติบโตของอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น อาหาร ที่พัก และสินค้าวัฒนธรรม นอกจากนี้ ความเชื่อเรื่องราชนิมังกรและวัฒนธรรมทางทะเลยังเติมคุณค่าทางจิตวิญญาณและความรู้สึกร่วมทางวัฒนธรรมให้แก่นักท่องเที่ยว การบูรณาการ “เทศกาล + วัฒนธรรม + การท่องเที่ยว” ทำให้พิธีนี้กลายเป็นส่วนสำคัญของแบรนด์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเป็นกลไกสนับสนุนการเผยแพร่วัฒนธรรม การพัฒนาการท่องเที่ยว และการฟื้นฟูชนบทอย่างยั่งยืน

3. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

3.1 วัตถุนิยมทางวัฒนธรรม (Cultural Materialism)

วัตถุนิยมทางวัฒนธรรมเสนอโดยมาร์วิน แฮร์ริส (Harris, 1979) เน้นว่าปัจจัยทางวัตถุ เช่น ฐานเศรษฐกิจ เทคโนโลยีการผลิต และสิ่งแวดล้อมทางนิเวศ เป็นแรงขับเคลื่อนหลักของการปฏิบัติทางวัฒนธรรม ทฤษฎีนี้มองว่า พฤติกรรมทางวัฒนธรรม (เช่น พิธีกรรม ความเชื่อ) เป็นผลลัพธ์จากการเลือกเชิงประโยชน์หน้าที่เพื่อปรับตัวให้เข้ากับความต้องการเพื่อความอยู่รอดทางวัตถุ ในพิธีบูชาทะเลกลางหอยา การเลือกเครื่องเซ่นไหว้ของชาวประมงสะท้อนแนวคิดนี้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น การใช้หมูขวงแทนหมูดำอันเนื่องมาจากความหายากของหมูดำ สะท้อนข้อจำกัดที่มีต่อพิธีกรรมดั้งเดิมจากการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรทางวัตถุ อีกทั้งการนำผลไม้เมืองร้อน เช่น สับปะรด แก้วมังกร มาใช้เป็นเครื่องเซ่นไหว้ ก็เกิดจากความสะดวกของระบบขนส่งสมัยใหม่และเศรษฐกิจแบบตลาด แนวโน้มความคิดเชิงประโยชน์นิยมเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าชาวประมงมิได้ยึดถือประเพณีอย่างไรเหตุผล หากแต่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเซ่นไหว้ตามเงื่อนไขของความเป็นจริง เพื่อสนองความคาดหวังเชิงผลประโยชน์ของการ “เซ่นไหว้เพื่อขอพร” (Harris, 1979)

3.2 ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์และทฤษฎีสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Symbolic Interactionism & Cultural Symbolism)

ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Blumer, 1969) เสนอว่า การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเกิดขึ้นผ่านการแลกเปลี่ยนความหมายของสัญลักษณ์ (เช่น ภาษา พฤติกรรม สิ่งของ) ขณะที่ทฤษฎีสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Turner, 1967) ได้ชี้เพิ่มเติมว่า สัญลักษณ์เป็นสื่อกลางของความหมายทางวัฒนธรรม และหน้าที่เชิงสัญลักษณ์ของมันจะถูกสร้างขึ้นใหม่ตามบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลง ในพิธีบูชาทะเล สารของเครื่องเซ่นไหว้ไม่ได้จำกัดเพียงแค่การดำรงอยู่ในรูปวัตถุเท่านั้น หากแต่ยังถูกแฝงไว้ด้วยนัยยะเชิงเปรียบเทียบ เช่น แอปเปิ้ล (แทนความหมาย “ความสงบสุข”) และกล้วย (แทนความหมาย “เรียกทรัพย์”) หรือเช่น ขนมันแปงที่เดิมมีลักษณะเป็นหมันไถ่ทั่วไปก็ได้พัฒนาเป็น “รูปปลาและกุ้งเต็มลำเรือ” สื่อถึงความคาดหวังของอุตสาหกรรมประมงในยุคใหม่ผ่านการสร้างสรรค์เชิงสัญลักษณ์ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าความหมายของสัญลักษณ์ในเครื่องเซ่นไหว้ไม่ได้เป็นสิ่งตายตัว หากแต่ถูกตีความใหม่อย่างต่อเนื่องผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวประมงกับสังคม โดยยังคงรากฐานแห่งความเชื่อดั้งเดิมไว้ พร้อมทั้งปรับให้เข้ากับรูปแบบการแสดงออกในชีวิตร่วมสมัย

ผลการศึกษา

1. ขั้นตอนการถวายและประเภทของอาหารเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเลกลางหย้า

การถวายอาหารเซ่นไหว้ถือเป็นส่วนสำคัญในพิธีบูชาทะเลของชาวประมง อาหารเซ่นไหว้เป็นอาหารที่ผู้คนบริโภคในชีวิตประจำวัน แต่เมื่อนำเข้าสู่พิธีกรรมเฉพาะ อาหารเหล่านี้จึงมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ แต่การพัฒนาของยุคสมัยและความก้าวหน้าทางสังคม ทำให้รูปแบบของพิธีบูชาทะเลในหมู่บ้านชาวประมงเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้อาหารเซ่นไหว้ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของพิธีกรรมดังกล่าวแปรเปลี่ยนตามไปด้วย

1.1 ขั้นตอนการถวายอาหารเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเลกลางหย้า

การถวายอาหารเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเลกลางหย้าเป็นองค์ประกอบหลักของพิธีกรรมบูชาของชาวประมง ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การเตรียมการถวาย การจัดวางเครื่องเซ่นไหว้ และการจัดการหลังพิธีกรรม ในบรรดาขั้นตอนเหล่านี้ การจัดวางเครื่องเซ่นไหว้เป็นจุดสำคัญของพิธีกรรมบูชา

ขั้นตอนที่ 1: การเตรียมการถวาย โดยทั่วไปการเตรียมการจะเริ่มต้นล่วงหน้าประมาณ 2-3 วันก่อนพิธีกรรม รายละเอียดของการเตรียมการ ได้แก่ การปั้นหรือสั่งทำขนมแบ่งปัน การเชือดหมู 1 วันก่อนพิธี ตลอดจนการจัดเตรียมและจัดซื้อผัก ผลไม้ และเครื่องดื่มสำหรับถวาย

ขั้นตอนที่ 2: การจัดวางและถวายอาหารเซ่นไหว้ โดยทั่วไปชาวประมงจะเริ่มจากการจัดวางผลไม้และอาหารทะเลที่มีความหมายเป็นมงคลก่อน จากนั้นจึงวางขนมแบ่งปัน เหตุที่ต้องวางขนมแบ่งปันไว้เป็นลำดับสุดท้ายก็เพราะในช่วงพิธีกรรม อากาศบริเวณชายฝั่งค่อนข้างหนาวเย็นและมีลมแรง หากนำขนมแบ่งปันออกมาวางเร็วเกินไป อาจถูกลมพัดจนแห้งและแตกร้าว ซึ่งจะส่งผลต่อความสมบูรณ์ของเครื่องเซ่นไหว้

ขั้นตอนที่ 3: การจัดการอาหารเซ่นไหว้ หลังจากพิธีกรรมบูชาเสร็จสิ้น อาหารเซ่นไหว้ที่ถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์จะถูกแจกจ่ายให้แก่กับตันเรือและลูกเรือเพื่อใช้จัดเลี้ยงแขกและญาติพี่น้องของชาวประมงงานเลี้ยงในลักษณะนี้เรียกกันว่า “ฝูซาน”(福餐) หมายถึง มีอาหารแห่งพรอันเป็นสิริมงคล มีจุดมุ่งหมายให้ทุกคนได้ร่วมรับประทานอาหารและแบ่งปันพลังแห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์และพรที่ได้รับร่วมกัน

1.2 ประเภทของอาหารเซ่นไหว้

ใช้พิธีบูชาทะเลกลางหย้าใน ค.ศ. 2024 เป็นกรณีศึกษา อาหารเซ่นไหว้สามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเภทหลัก ได้แก่ 1. เนื้อสัตว์ 2. สัตว์น้ำ 3. ธัญพืช 4. ผัก ผลไม้ และเครื่องดื่ม มีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 ประเภทเนื้อสัตว์

หมูเป็นเครื่องเซ่นไหว้ที่สำคัญที่สุด ชาวประมงในท้องถิ่นมีความเชื่อว่า “การบูชาทะเลเคารพราชันมังกร ต้องเชือดหมู และต้องถวายส่วนที่ดีที่สุดในขณะที่มันยังดิ้นรนดิ้นรน” คำกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นสถานะของหมูในฐานะเครื่องเซ่นไหว้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในวันประกอบพิธีบูชาทะเลมีเพียงชาวประมงที่ใช้หมูทั้งตัวเป็นเครื่องเซ่นไหว้เท่านั้น ที่จะเข้าร่วมการจัดวางเครื่องบูชาร่วมกัน สำหรับผู้ที่ไม่ได้เชือดหมูทั้งตัว จะต้องซื้อหัวหมูเพื่อนำไปบูชาราชันมังกรที่บ้านของตน หมูที่ใช้ในพิธีบูชาทะเลต้องมีน้ำหนักระหว่าง 200 ถึง 300 ชั่ง (ประมาณ 100-150 กิโลกรัม) และต้องเป็นหมูดำ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากปัจจุบันหมูดำหายากในตลาดจึงมีการเปลี่ยนมาใช้หมูขาวทั่วไปแทน ก่อนนำขึ้นโต๊ะบูชาหมูจะต้อง

ผ่านกระบวนการ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การเชือดหมู การขูดขน การทำความสะอาด และการเป่าลมเข้าไปในตัวหมู ในขั้นตอนขูดขน ต้องเว้นขนสีดำไว้บริเวณลำคอของหมู หากหมูไม่มีขนสีดำก็จะใช้หมึกย้อมให้เป็นสีดำ เพื่อสื่อถึงการถวายหมูดำที่สมบูรณ์ที่สุดแด่ราชันมังกร ในอดีต หมูที่ใช้ในพิธีบูชาทะเลมักเป็นหมูที่ชาวบ้านเลี้ยงเองในครัวเรือน แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นการซื้อจากฟาร์มเลี้ยงหมูแทน ในวันก่อนพิธีบูชาทะเล หลังจากเชือดหมูเสร็จสิ้นแล้ว ชาวประมงจะเดินทางไปยังฟาร์มเลี้ยงหมูเพื่อนำหมูทั้งตัวที่ผ่านการเตรียมการเรียบร้อยแล้วกลับไปยังบ้านของตน จากนั้นจะตกแต่งหมูอย่างพิถีพิถัน โดยให้หมูคาบดอกไม้สีแดงไว้ที่ปาก คลุมหัวด้วยผ้าไหมหลากสี และปูแผ่นไขมันที่มีลักษณะคล้ายตาข่ายจับปลาไว้บนหลังของหมู การกระทำนี้มีนัยเชิงสัญลักษณ์ 2 ประการ ประการแรก เป็นการสวมเสื้อผ้าให้กับหมูเพื่อเพิ่มความสวยงาม ประการที่ 2 เป็นการแสดงความปรารถนาให้การออกทะเลจับปลาเป็นไปอย่างอุดมสมบูรณ์ เมื่อลากอวนลงไปได้สามารถจับปลาได้มากมายราวกับเป็นหมูตัวใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์

ภาพที่ 2 หมู แพะ และไก่ที่ถูกจัดวางบนโต๊ะบูชา (ถ่ายโดยผู้วิจัย)

ไก่เป็นเครื่องเซ่นไหว้ที่พบได้ทั่วไปในการบูชาเทพเจ้าและบรรพบุรุษ คำว่า “ไก่ (鸡)” ออกเสียงว่า “จี” ในภาษาจีนกลาง พ้องเสียงกับคำว่า “สิริมงคล (吉)” ซึ่งออกเสียงว่า “จี” ในพิธีบูชาทะเลกลางหยา ไก่ที่ใช้เป็นเครื่องเซ่นไหว้คือ “ไก่กลางหยา” ซึ่งเป็นสายพันธุ์พื้นเมืองที่มีลักษณะเฉพาะ คือมีขนาดเล็ก แต่มีไขมันใต้ผิวหนังน้อย กล้ามเนื้อแน่น และเนื้อนุ่มหอมอร่อย ลักษณะของไก่ตัวผู้มีขนเป็นมันเงา สีสันทกมกลืน ขาวและแข็งแรง ได้รับสมญาว่า “ไก่โต้งสีแดงเพลิง” ส่วนไก่ตัวเมียมีขนสีเหลืองน้ำตาล ดวงตาดวงโต ขาสั้น และมีลักษณะเด่นของไก่ออกไข่ สามารถให้ผลผลิตไข่ในปริมาณมาก ไข่ของไก่กลางหยา มีเปลือกสีแดง ขนาดใหญ่ และคุณภาพดี จึงได้รับการขนานนามว่า “ไข่กลางหยา” ไก่กลางหยา มีลักษณะภายนอกที่เป็นเอกลักษณ์ มีสมรรถนะการผลิตที่ดี และมีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง จัดเป็น 1 ใน “4 สุดยอดสัตว์เศรษฐกิจ” ของนครชิงเต่า มณฑลซานตง

ภาพที่ 3 ไก่กลางหยาตัวผู้ (ซ้าย) ไก่กลางหยาตัวเมีย (ขวา) (ถ่ายโดยผู้วิจัย)

1.2.2 ประเภทสัตว์น้ำ

ปลาเป็นเครื่องเช่นไหว้ที่ขาดไม่ได้ในพิธีบูชาทะเลของชาวประมง โดยทั่วไปจะเลือกใช้ปลากะพงทะเลที่จับได้จากธรรมชาติ

ในท้องถิ่นเรียกปลากะพงว่า “ปลาน้ำโชค” โดยทั่วไป พิธีบูชาทะเลจะใช้ปลากะพงทะเลที่มีน้ำหนักประมาณ 4 ชั่ง (ประมาณ 2 กิโลกรัม) ซึ่งสื่อถึงความหมายของ “4 มงคลนำพาความมั่งคั่ง” ในช่วงต้นของยุคปฏิรูปเศรษฐกิจและเปิดประเทศ รายได้ของชาวประมงยังอยู่ในระดับต่ำ แต่ปลากะพงทะเลที่จับได้จากธรรมชาติมีราคาค่อนข้างสูง จึงมักถูกขายออกไปโดยตรง นอกจากนี้ เนื่องจากเทคโนโลยีการแช่แข็งในเวลานั้นยังไม่มีประสิทธิภาพมากพอ จึงเก็บรักษาปลากะพงทะเลไว้ได้ไม่นาน ส่งผลให้ชาวประมงต้องซื้อปลากะพงทะเลจากฟาร์มเลี้ยงเพื่อใช้เป็นเครื่องเช่นไหว้ในพิธีบูชาทะเล ในปัจจุบัน ชาวประมงส่วนใหญ่นิยมแช่แข็งปลากะพงทะเลที่จับได้ และนำออกมาใช้ในช่วงพิธีบูชาทะเล ชาวประมงในท้องถิ่นเล่าว่า ในอดีตครัวเรือนทั่วไปจะได้รับประทานปลากะพงทะเลเฉพาะในช่วงเทศกาลหรือในงานเลี้ยงเท่านั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของปลาชนิดนี้ในฐานะอาหารที่มีความพิเศษและหายาก

ปลาครุฑเป็นปลาน้ำจืดที่พบได้ทั่วไป มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่หลากหลาย สื่อถึงอายุยืนยาว ความมั่งคั่ง ความเจริญรุ่งเรืองของวงศ์ตระกูล และความสำเร็จในการสอบจอหงวน

ภาพที่ 4 ปลาที่จัดวางบนโต๊ะบูชา (ถ่ายโดยผู้วิจัย)

1.2.3 ประเภทธัญพืช

ขนมเป็ญทำจากแป้งสาลี ผ่านกระบวนการรีดด้วยมือ หรือใช้เครื่องมือพื้นฐานในการนวดแป้ง ขึ้นรูป นึ่ง และแต่งสี เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการ ขนมเป็ญจะถูกปั้นให้เป็นรูปทรงต่าง ๆ ได้อย่างสมจริงและมีชีวิตชีวา สำหรับชาวกลางหยา อาหารที่ทำจากแป้งถือเป็นสิ่งล้ำค่า ชาวประมงจึงเลือกถวายอาหารที่ตามปกติแล้วตนยังไม่กล้ารับประทาน เพื่อแสดงความเคารพและขอพรให้มีชีวิตที่รุ่งเรือง ขนมเป็ญในพิธีบูชาทะเล ได้แก่ ขนมลูกท้ออายุวัฒนะ และ ขนมลูกจ้าวโม ซึ่งเป็นทั้งเครื่องเช่นไหว้สำคัญและงานหัตถศิลป์ดั้งเดิมที่มีทั้งคุณค่าทางวัฒนธรรมและความงามในเชิงศิลปะ เอกลักษณ์ของขนมลูกท้ออายุวัฒนะได้ผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงมาหลายยุคสมัย ในระยะแรก ขนมชนิดนี้ทำจากหมั่นโถวสีขาวขนาดเท่ากัน 5 ลูก ที่นำมาวางซ้อนกัน เรียกว่า “กั๋ง” (贡) ต่อมาจึงได้เพิ่มลวดลายตกแต่งบนขนมเป็ญเพื่อให้ความงดงามยิ่งขึ้น

ภาพที่ 5 ขนมแบ่งปันที่จัดวางบนโต๊ะบูชา (ถ่ายโดยผู้วิจัย)

นอกจากขนมแบ่งปันแล้ว ก่อนช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 พิธีบูชาทะเลยังมีขนมอบเป็นเครื่องเซ่นไหว้ ได้แก่ ขนมเกาตู และขนมคุกกี้

ขนมเกาตูเป็นมีต้นกำเนิดจากเมืองจิ้งเต๋อเจิ้น มณฑลเจียงซี ประเทศจีน มีลักษณะเป็นรูปทรงกลม ส่วนประกอบหลักได้แก่ แป้งสาลี ไข่ไก่ และน้ำมัน

ภาพที่ 6 ขนมเกาตู (ถ่ายโดยผู้วิจัย)

1.2.4 ประเภทผัก ผลไม้ และเครื่องดื่ม

ชาวประมงส่วนใหญ่จะจัดวางแอปเปิล กล้วย ส้ม และองุ่น ซึ่งเป็นผลไม้ที่พบได้ทั่วไปในช่วงฤดูหนาวทางภาคเหนือของจีน ให้เป็นเครื่องเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเล แต่ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา สับปะรด และแก้วมังกร ซึ่งเป็นผลไม้เขตร้อนได้รับความนิยมมากขึ้น จึงนำมาวางบนโต๊ะบูชาบ่อยครั้งขึ้น การเลือกประเภทของผลไม้และวิธีการจัดวางขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของชาวประมงแต่ละราย

เหล้าเป็นหนึ่งในเครื่องเซ่นไหว้หลักของคาบสมุทรเจียวตง มณฑลซานตงมาโดยตลอด การใช้เหล้ากลางหย่าไถ่เพื่อบูชาเทพเจ้าและบรรพบุรุษถือเป็นประเพณีดั้งเดิมของชาวกลางหย่า เหล้าชนิดนี้ผลิตโดยโรงกลั่นเหล้ากลางหย่าชิงเต่า ซึ่งได้นำเทคนิคการกลั่นเหล้าโบราณของเมืองกลางหย่ามาพัฒนาให้ทันสมัย ทำจากธัญพืชห้าชนิด ได้แก่ ข้าวฟ่าง ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ข้าวสาลี และข้าวโพด ที่ผ่านกระบวนการผลิตด้วยเทคโนโลยีการกลั่นสมัยใหม่ เป็นสุราธัญพืชประเภทกลิ่นหอมเข้มข้นระดับพรีเมียม ใน ค.ศ. 2021 เหล้ากลางหย่าไถ่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมณฑลซานตง และได้รับสมญานามว่า “เหมาไถน้อยแห่งชิงเต่า”

ภาพที่ 7 ผู้ที่รับบทเป็นนางก้านฉัตรพานบรรจุเหล้ากลางหยาดในพิธีบูชาทะเล (ถ่ายโดยผู้วิจัย)

2. การเปลี่ยนแปลงและคุณลักษณะของอาหารเซ่นไหว้

2.1 การเปลี่ยนแปลงของอาหารเซ่นไหว้

ตารางแสดงการเปลี่ยนแปลงของอาหารเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเล

ประเภทของอาหารเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเลกลางหยาดตลอด 5 ครั้งที่ผ่านมา					
ครั้งที่	ประเภทเนื้อสัตว์	ประเภทสัตว์น้ำ	ประเภทรังพืช	ประเภทผัก ผลไม้ และเครื่องดื่ม	
ปี 2024 ครั้งที่ 60	หมู แปะไก่	ปลากระพง ปลาจาร์พ	ขนมแบ่งปัน	แอปเปิล กล้วย ส้ม กีวี เหล้ากลางหยาด	
ปี 2023 ครั้งที่ 59	หมู แปะไก่	ปลากระพง ปลาจาร์พ	ขนมแบ่งปัน	แอปเปิล กล้วย องุ่น สับปะรด เหล้ากลางหยาด	
ปี 2022 ครั้งที่ 58	หมู แปะไก่	ปลาจาร์พ	ขนมแบ่งปัน	แอปเปิล กล้วย ส้ม แก้วมังกร เหล้ากลางหยาด	
ปี 2018 ครั้งที่ 57	หมู ไก่	ปลา	ธัญพืช 5 ชนิด ขนมแบ่งปัน คุกกี้ ขนมอบ	แอปเปิล กล้วย เหล้ากลางหยาด	
ปี 2017 ครั้งที่ 56	หมู ไก่	ปลา	ธัญพืช 5 ชนิด ขนมแบ่งปัน คุกกี้ ขนมอบ น้ำตาล	แอปเปิล กล้วย เหล้ากลางหยาด	

จากข้อมูลที่แสดงใน ตารางที่ 1 ในมิติแนวขวาง (การจัดประเภทของอาหารเซ่นไหว้) พบว่า ประเภทเนื้อสัตว์ ประกอบด้วยสัตว์เลี้ยง 3 ชนิดที่พบกันทั่วไป ได้แก่ หมู แปะ และไก่ ประเภทสัตว์น้ำมีปลาเป็นเครื่องเซ่นไหว้หลัก ประเภทธัญพืชมีขนมแบ่งปันเป็นองค์ประกอบหลัก ประเภทผัก ผลไม้ และเครื่องดื่มประกอบด้วยผลไม้ตามฤดูกาลและเหล้า จากข้อมูลในมิติแนวดิ่ง (การเปลี่ยนแปลงของอาหารเซ่นไหว้ในแต่ละ

ช่วงเวลา) พบว่า พิธีบูชาทะเลกลางหอยตลอด 5 ครั้งที่ผ่านมา แบ่งออกเป็น 2 ช่วงสำคัญได้อย่างชัดเจน ได้แก่ ช่วงปี 2017-2018 กับช่วงปี 2022-2024 เนื่องจากระหว่างปี 2019-2021 เป็นช่วงที่เกิดการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ทำให้กิจกรรมที่มีการรวมตัวขนาดใหญ่ต้องยุติลง

ในช่วงปี 2017-2018 เครื่องเซ่นไหว้ประเภทเนื้อสัตว์ประกอบด้วยหมูและไก่เท่านั้น แต่ในช่วงปี 2022-2024 ได้เพิ่มแพะทั้งตัวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องเซ่นไหว้ สำหรับสัตว์น้ำ ชนิดของปลาที่ใช้ในพิธีกรรม ได้เปลี่ยนแปลงจากเดิม ที่ในช่วงปี 2017-2018 ใช้เฉพาะปลากะพงทะเลที่จับได้จากธรรมชาติ แต่ในช่วงปี 2022-2024 ได้เพิ่มปลาคาร์พน้ำจืดเป็นเครื่องเซ่นไหว้อีกประเภทหนึ่ง ในส่วนของธัญพืช ช่วงปี 2017-2018 มีความหลากหลายมาก คือ ประกอบด้วยธัญพืช 5 ชนิด คือ ข้าวกล้อง ข้าวเหนียว ข้าวเจ้า ข้าวโพด และข้าวสาลี แต่ในช่วงปี 2022-2024 เครื่องเซ่นไหว้ในหมวดนี้ถูกลดลงจนเหลือเพียงข้าวเหนียวเท่านั้น สำหรับผัก ผลไม้ และเครื่องดื่ม ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน ในช่วงปี 2017-2018 ผลไม้ที่ใช้ในพิธีกรรมมีเพียงแอปเปิลและกล้วยเท่านั้น แต่ในช่วงปี 2022-2024 ใช้ผลไม้ที่มีความหลากหลายมากขึ้น โดยเพิ่มส้มและกีว รวมถึงสับปะรด และแก้วมังกร ซึ่งเป็นผลไม้เขตร้อนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องเซ่นไหว้

จากข้อมูลข้างต้น เห็นได้ว่าเครื่องเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเลกลางหอยได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แม้ว่าอาหารเซ่นไหว้จะเป็นของที่ชาวประมงถวายแด่ราชันมังกร แต่ก็ไม่ได้มีอาหารทะเลเป็นองค์ประกอบหลัก ตรงกันข้าม โครงสร้างของเครื่องเซ่นไหว้กลับมีลักษณะเป็นอาหารประเภทเนื้อสัตว์และธัญพืชเป็นหลัก ขณะที่อาหารทะเลเป็นองค์ประกอบเสริม และมีผัก ผลไม้ เครื่องดื่มเป็นองค์ประกอบตกแต่ง

2.2 เอกลักษณะที่สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของอาหารเซ่นไหว้

อาหารเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเลกลางหอยมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1) การหลอมรวมกันระหว่างองค์ประกอบทางทะเลและทางบก

การหลอมรวมกันระหว่างองค์ประกอบทางทะเลและทางบกถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญของการเปลี่ยนแปลงอาหารเซ่นไหว้ เนื่องจากอาหารที่มีองค์ประกอบจากทะเลและอาหารที่มีองค์ประกอบจากทางบกค่อย ๆ ซึมซับและหลอมรวมเข้าด้วยกันในการเซ่นไหว้ของชาวประมง

กระบวนการพัฒนาของขนมเป็ญเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการผสมผสานระหว่างองค์ประกอบทางทะเลกับทางบก ในอดีต “ข้าวสาลี” เป็นผลผลิตจากทางบกได้ถูกเลือกให้เป็นวัตถุดิบในการทำเครื่องเซ่นไหว้ของชาวประมง สะท้อนถึงการผสมผสานของวัฒนธรรมอาหารจากทั้งสองภูมิภาค แต่ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ผู้ผลิตขนมเป็ญที่รับผิดชอบการทำเครื่องเซ่นไหว้สำหรับพิธีบูชาทะเลได้พัฒนาและออกแบบขนมเป็ญให้มีความหลากหลายมากขึ้น โดยสร้างสรรค์รูปทรงที่มีลักษณะเฉพาะของทะเล เช่น “มังกรคู่เล่นลูกแก้ว” (双龙戏珠) และ “ปลา-กุ้งเต็มคลัง” (鱼虾满仓) อันเป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่งทางการประมง นอกจากนี้ งานหัตถศิลป์ขนมเป็ญที่มีลักษณะเป็นสัตว์ทะเล เช่น ปลาหมึก กุ้ง ปู ได้จัดทำออกมาอย่างประณีตและมีความสมจริงมากขึ้น จนกลายเป็นแนวโน้มใหม่ในการเลือกซื้อขนมเป็ญในรูปแบบอาหารทะเลเพื่อใช้เป็นเครื่องเซ่นไหว้แด่ราชันมังกร ด้วยการริเริ่มและพัฒนาของชาวประมง ทำให้ขนมเป็ญสำหรับพิธีบูชาทะเล ได้รับการเติมแต่งด้วยองค์ประกอบจากท้องทะเลมากขึ้น ทั้งในเชิงสัญลักษณ์และในรูปแบบของศิลปะการออกแบบ

เครื่องเซ่นไหว้ประเภทสัตว์น้ำยังสะท้อนถึงการหลอมรวมกันระหว่างองค์ประกอบทางทะเลกับทางบกอีกด้วย เพราะไม่ได้มีเพียงปลากระพงทะเลที่จับจากธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังเพิ่มปลาการ์ปเข้าไปเป็นเครื่องเซ่นไหว้ด้วย การใช้ปลาการ์ปถือเป็นการทำลายธรรมเนียมเดิมที่ใช้เฉพาะปลากระพงทะเลในพิธีบูชาทะเลและช่วยเพิ่มความหลากหลายของเครื่องเซ่นไหว้ ปลาการ์ปเป็นปลาน้ำจืด จึงสะท้อนให้เห็นว่า ผู้คนไม่ได้คาดหวังเพียงให้ราชันมังกรประทานพรให้ชาวประมงมีความอุดมสมบูรณ์จากท้องทะเลเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงความอุดมสมบูรณ์ของพืชผลทางการเกษตรและทรัพยากรบนแผ่นดินอีกด้วย

2) การเลือกเครื่องเซ่นไหว้ที่ยืดหยุ่น

การเลือกสรรอาหารเซ่นไหว้มีการปรับเปลี่ยนตามสภาพแวดล้อม

ไก่วัดผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งเคยเป็นหนึ่งในเครื่องเซ่นไหว้สำคัญของพิธีบูชาทะเลได้หายไปจากโต๊ะบูชาของชาวประมงส่วนใหญ่ตั้งแต่หลายปีก่อน สาเหตุหลักมาจากความเชื่อของชาวประมงที่ว่า เสี่ยงพลุดังยาวนานและกักก้องจะช่วยนำมาซึ่งความมั่งคั่งและความเจริญรุ่งเรือง แต่ในระหว่างพิธีบูชาทะเล เสี่ยงพลูที่ดังกะหึมไปทั่วท้องฟ้า ทำให้ไก่วัดผู้ที่ถูกนำมาเซ่นไหว้เกิดความตกใจและวิ่งพล่านไปทั่ว ชาวประมงจึงตัดสินใจเลิกใช้ไก่เป็น ๆ ในพิธีกรรม ในพิธีบูชาทะเลกลางหย้าครั้งถัดมา ชาวประมงได้เปลี่ยนมาใช้ไก่ที่ปรุงสำเร็จแล้วแทนไก่เป็น ๆ การเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนให้เห็นว่า แม้แต่เครื่องเซ่นไหว้สำคัญที่เคยได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ ก็สามารถถูกปรับเปลี่ยนไปได้ตามกาลเวลา

ในพิธีบูชาทะเลแบบดั้งเดิม การคัดเลือกปลากระพงทะเลขนาดใหญ่เป็นไปอย่างพิถีพิถัน กล่าวคือ ต้องเป็นปลาที่ชาวประมงออกทะเลไปจับเอง เป็นปลาที่มีขนาดใหญ่ที่สุดและมีลักษณะที่สมบูรณ์ที่สุดเท่านั้น จึงจะใช้เป็นเครื่องเซ่นไหว้ในพิธีกรรมได้ ความศรัทธาและความตั้งใจจริงในกระบวนการคัดเลือกเครื่องเซ่นไหว้เช่นนี้แทบจะไม่ปรากฏในพิธีบูชาทะเลในปัจจุบัน เพราะแทบจะไม่มีชาวประมงคนใดเก็บปลากระพงทะเลขนาดใหญ่ไว้ล่วงหน้าสำหรับพิธีบูชาทะเลอีกต่อไป สาเหตุหลักมี 2 ประการ คือ 1) ปลากระพงทะเลขนาดใหญ่หายากขึ้น และ 2) เนื่องจากไม่จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับพิธีกรรมมากถึงขนาดนั้น ในวันประกอบพิธี นำเครื่องเซ่นไหว้ที่สดใหม่มาถวายก็เพียงพอแล้ว ไม่ต้องคำนึงว่า ต้องจับปลาเอง หรือซื้อมาจากตลาด (Li, 2014, p. 30) ความเปลี่ยนแปลงของปลากระพงทะเล จากเดิมที่เคยมีสถานะสำคัญสูงสุด จนถึงปัจจุบันที่ไม่ได้เคร่งครัดเรื่องแหล่งที่มาของเครื่องเซ่นไหว้ สามารถสะท้อนให้เห็นความยืดหยุ่นในการเลือกสรรอาหารเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเลที่ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย

3) ความหมายเชิงเปรียบเทียบและเชิงสัญลักษณ์ของอาหารเซ่นไหว้

อาหารเซ่นไหว้เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่ง จากมุมมองของกระบวนการคิดและการแสดงออกของมนุษย์ สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมมีลักษณะเชิงเปรียบเทียบและเชิงสัญลักษณ์ (Wei, 2017 , p. 118) ในพิธีบูชาทะเลของชาวประมง เครื่องเซ่นไหว้ไม่ได้เป็นเพียงอาหารที่ถูกนำมาถวายเท่านั้น แต่ที่สำคัญยิ่งกว่าคือความหมายเชิงวัฒนธรรมและคุณค่าที่แฝงอยู่ในอาหารเหล่านั้น คุณลักษณะเชิงสัญลักษณ์ของอาหารเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเลกลางหย้าแสดงออกใน 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) การเพิ่มขึ้นของคุณลักษณะเชิงเปรียบเทียบของอาหารเซ่นไหว้ 2) การขยายบทบาทของอาหารเซ่นไหว้ในฐานะสัญลักษณ์ทางพิธีกรรม

การเพิ่มขึ้นของคุณลักษณะเชิงเปรียบเทียบของอาหารเซ่นไหว้ การจัดวางและการเปลี่ยนแปลงของผักและผลไม้ที่ใช้เป็นเครื่องเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเล สะท้อนให้เห็นลักษณะการใช้คำพ้องเสียง

เพื่อแสดงความหมายมงคล อันเป็นรูปแบบหนึ่งของสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เด่นชัด กล่าวคือ แอปเปิลสื่อความหมายถึงความราบรื่นและความปลอดภัย กล้วยสื่อความหมายถึงความมั่งคั่ง ส้มสื่อความหมายถึงโชคดีและความสมหวัง องุ่นสื่อความหมายถึงการมีลูกหลานมากมาย กีวีสื่อความหมายถึงความสามัคคีและความสุข แก้วมังกรสื่อความหมายถึงความโชคดีและความรุ่งเรือง กล่าวโดยสรุป ความหมายเชิงสิริมงคลของผักและผลไม้ถูกนำมาประยุกต์ใช้มากขึ้น และสะท้อนให้เห็นผ่านกระบวนการเลือกเครื่องเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเล

อาหารเซ่นไหว้ไม่เพียงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการแสดงความศรัทธาและความจริงใจของชาวประมงเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทเชิงสัญลักษณ์ในการแสดงสถานะทางสังคมของชาวประมง ประการแรก ชาวประมงมีความเชื่อว่าปริมาณ ขนาด หรือความสมบูรณ์ของเครื่องเซ่นไหว้สื่อถึงระดับความเคารพและความจริงใจที่มีต่อพิธีกรรม ยิ่งอาหารเซ่นไหว้มีจำนวนมากขึ้นและคุณภาพดีขึ้น ก็ยิ่งสะท้อนถึงความศรัทธาที่มั่นคงและความจริงใจที่มากขึ้น ตัวอย่างเช่น หมู มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงกว่าเครื่องเซ่นไหว้อื่น ๆ อย่างชัดเจน การนำหมูมาถวายในพิธีกรรมจึงไม่เพียงแสดงถึงความเคารพที่มีต่อราชันมังกรเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความมั่งคั่งและสถานะทางเศรษฐกิจของผู้เซ่นไหว้ ดังนั้น อาหารเซ่นไหว้จึงมิได้เป็นเพียงการ “แสดง” ความจริงใจต่อราชันมังกรเท่านั้น แต่ยังเป็นการ “อวดโอ้” สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ประกอบพิธี ต่อชุมชนรอบข้างอีกด้วย

4) แนวโน้มของคุณค่าที่มุ่งเน้นประโยชน์การใช้งาน

นักวิชาการเคยชี้ให้เห็นว่า จุดมุ่งหมายของความเชื่อพื้นบ้านในจีนมีรากฐานอยู่บนแนวคิดเชิงประโยชน์นิยมและผลประโยชน์ในโลกแห่งความเป็นจริง มิใช่เพื่อแสวงหาการปลดปล่อยทางจิตวิญญาณ หรือการแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับสาระสูงสุดของชีวิต โดยกล่าวว่า “เรามีทัศนคติที่เป็นรูปธรรมต่อภูตผีและเทพเจ้า การบูชาเทพเจ้าเป็นไปเพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เป็นไปเพื่อปัดเป่าภัยพิบัติให้พ้นไป พิธีกรรมของเรามีลักษณะคล้ายกับการเลี้ยงแขก การเจรจาต่อรอง หรือแม้แต่ว่าการติดสินบน” (Fei, 1985, p. 110) พิธีบูชาทะเลทางยามิใช่เพียงกระบวนการที่ชาวประมงแสดงความเคารพต่อเทพเจ้าในลักษณะของการสื่อสารทางเดียวเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงการอ่อนน้อมขอพรเพื่อให้ได้รับสิ่งตอบแทนที่พวกเขาคาดหวังอย่างชัดเจน ทั้งนี้ ผลลัพธ์ที่สัมฤทธิ์ผลหรือความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่กำหนดพฤติกรรมการถวายเครื่องเซ่นไหว้ของชาวประมง

“ชาวประมงที่ได้รับพร” จากพิธีบูชาทะเลมักจะมีแนวโน้มในการเลือกเครื่องเซ่นไหว้โดยยึดหลัก “ยิ่งมากยิ่งดี” “ยิ่งใหญ่อิ่งดี” และ “ยิ่งโดดเด่นยิ่งดี” จึงเห็นได้ว่า สำหรับชาวประมงแล้ว ราชันมังกรมิใช่เพียงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เหนือมนุษย์ แต่ยังเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความปรารถนาและความต้องการเฉกเช่นเดียวกับมนุษย์ การถวายเครื่องเซ่นไหว้จึงมีลักษณะคล้ายการมอบของขวัญ หมายความว่ายิ่งเครื่องเซ่นไหว้มีมูลค่าสูงเท่าใดก็ยิ่งสะท้อนถึงความจริงใจของผู้ถวายมากขึ้นเท่านั้น และเมื่อเทพเจ้าได้รับของถวายที่พึงพอใจ คำอธิษฐานของผู้ถวายก็จะยิ่งสัมฤทธิ์ผล กล่าวโดยสรุป การบูชาโดยไม่มีข้อเรียกร้องใด ๆ และไม่มีผลตอบแทนเป็นสิ่งที่ไม่เกิดขึ้น สำหรับชาวประมงแล้ว “การให้และการรับ” เป็นสาระสำคัญของพิธีบูชา และเป็นเจตจำนงของผู้เข้าร่วมพิธี ความสัมพันธ์ระหว่างชาวประมงกับราชันมังกรในฐานะ “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า” จึงมีลักษณะที่เน้นผลประโยชน์เชิงปฏิบัติเป็นหลัก

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอาหารเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเล

วัฒนธรรมอาหารในพิธีกรรมบูชาของผู้คนมีรากฐานมาจากสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต รูปแบบพฤติกรรม และจิตวิทยาทางวัฒนธรรมเฉพาะ อาหารเซ่นไหว้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการผลิตอาหาร ซึ่งเป็นผลจากแรงงานของมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอุตสาหกรรมส่งผลให้โครงสร้างแรงงานเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ขณะเดียวกัน การเคลื่อนย้ายประชากรทำให้โครงสร้างทางสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งส่งผลย้อนกลับต่อโครงสร้างอุตสาหกรรม ปัจจัยทั้ง 2 นี้ร่วมกันผลักดันให้วิถีชีวิตของชุมชนชาวประมงเปลี่ยนแปลงไป และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของอาหารเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเล (Song & Zhang, 2020 p. 82-83)

3.1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ

ในช่วงปลายทศวรรษ 1990 ทรัพยากรประมงลดลง ส่งผลให้อุตสาหกรรมประมงทะเลเริ่มเข้าสู่ภาวะถดถอย นอกจากนี้ เรือประมงจำนวนมากเริ่มเสื่อมสภาพ และเนื่องจากต้นทุนในการเปลี่ยนเรือลำใหม่ค่อนข้างสูง จำนวนเรือประมงจึงลดลงอย่างต่อเนื่อง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำกลายเป็นอุตสาหกรรมทางเลือกแทนการประมงทะเลและพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว หมู่บ้านชาวประมงตามแนวชายฝั่งของพื้นที่หลายหลายแห่ง มิได้ละทิ้งการเกษตรโดยสิ้นเชิง แต่ยังคงใช้รูปแบบการทำเกษตรควบคู่ไปกับการประมง โดยปลูกพืชผลทางการเกษตรอยู่ในระดับหนึ่ง เป็นเหตุให้ชนมแบ่งปันที่ทำจากแบ่งสาลียังคงเป็นอาหารเซ่นไหว้ที่ขาดไม่ได้ในพิธีบูชาทะเล

ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเริ่มพัฒนา หมู่บ้านชาวประมงริมชายฝั่งหลายแห่งเริ่มพัฒนาการท่องเที่ยว โดยอาศัยทรัพยากรทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่หลากหลาย รวมถึงทัศนียภาพชายทะเลอันงดงามของหลายเกาะ รัฐบาลท้องถิ่นได้ส่งเสริมการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยวอย่างแข็งขัน และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่ง เช่น แหล่งท่องเที่ยวหลายเกาะ ชายหาดเล่นน้ำ หาดทราย ซึ่งสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวจำนวนมากให้มาเยือนได้ นอกจากนี้ ตำบลหลายแห่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการยกระดับบริการด้านการท่องเที่ยว โดยปรับปรุงศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ลานจอดรถ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ อย่างครบครัน เพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมในการท่องเที่ยวให้ดียิ่งขึ้น ในช่วงเทศกาลบูชาทะเล ยังได้จัดกิจกรรมเสริม เช่น ตลาดสินค้าทะเลพื้นเมือง งานแสดงและจำหน่ายหัตถกรรมมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งช่วยเพิ่มความหลากหลายให้แก่ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว และเสริมสร้างความรู้สึกร่วมกันและประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่

พิธีบูชาทะเลหลายแห่งได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลท้องถิ่นให้เป็นกิจกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ และกลายเป็นเครื่องมือทางการตลาดเพื่อสร้างแบรนด์ท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่เป็นเอกลักษณ์ได้รับความนิยมเมื่อใช้เทศกาลเป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์ และใช้ผลิตภัณฑ์เป็นอาหารเซ่นไหว้ เช่น ขนมฮวาโม้กลางหย่า เหล้ากลางหย่า ไก่กลางหย่า อาหารเซ่นไหว้จึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับเทศกาล ทำให้ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรในท้องถิ่นได้รับการประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง เพิ่มการรับรู้ของแบรนด์ ขยายช่องทางการตลาด และกระตุ้นยอดขาย นอกจากนี้ อาหารเซ่นไหว้ยังได้รับการส่งเสริมผ่านการสร้างแบรนด์เทศกาลบูชาทะเล จึงได้รับความนิยมมากขึ้น และมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับยุคสมัย เช่น ผู้ผลิตขนมแบ่งปันได้พัฒนาและปรับปรุงรูปแบบและการตกแต่งขนมแบ่งปันสำหรับพิธีบูชาทะเล เพื่อตอบสนองความต้องการของชาวประมงและเสริมสร้างศักยภาพทางการแข่งขันของผลิตภัณฑ์

การเสื่อมถอยของทรัพยากรประมงและการเติบโตของอุตสาหกรรมเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นคุณลักษณะที่ชัดเจนของกระบวนการเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ บังคับให้ชาวประมงต้องปรับโครงสร้างของเครื่องเซ่นไหว้ สะท้อนให้เห็นข้อเสนอของแนวคิดโครงสร้างหน้าที่นิยมที่ว่า การเปลี่ยนแปลงในระบบย่อยทางเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อระบบย่อยทางวัฒนธรรมผ่านการเชื่อมโยงด้านหน้าที่ (Parsons, 1951)

3.2 การเปลี่ยนแปลงของแรงงานในอุตสาหกรรม

ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่เปิดกว้างของตำบลกลางหอยาได้หล่อหลอมให้หมู่บ้านชาวประมงมีคุณลักษณะของชุมชนที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง ในปัจจุบัน คนหนุ่มสาวส่วนใหญ่เลือกที่จะย้ายไปทำงานและใช้ชีวิตในเมือง ทำให้หมู่บ้านชาวประมงเหลือเพียงประชากรสูงวัยเป็นหลัก เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานในอุตสาหกรรมประมงอันเป็นผลมาจากจำนวนนักประมงท้องถิ่นที่ลดลง กับต้นเรือจำนวนมากจึงเลือกจ้างลูกเรือชั่วคราวจากต่างถิ่น ซึ่งมีลักษณะเป็นแรงงานหมุนเวียนในอัตราสูง โดยทั่วไปแล้ว ลูกเรือเหล่านี้จะเปลี่ยนหมุนเวียนกันทุกปี เมื่อแรงงานในอุตสาหกรรมประมงมีการหมุนเวียนและไม่คงที่ ย่อมส่งผลกระทบต่อ การสืบทอดและการเผยแพร่ความเชื่อเรื่องราชนิมังกร

จำนวนประชากรที่ประกอบอาชีพประมงลดลง ประกอบกับการย้ายถิ่นของคนรุ่นใหม่ ได้ส่งผลกระทบต่อความชัดเจนต่อการเตรียมงานและการนำเสนองานเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเลกลางหอยา จากเดิมที่ชาวบ้านจัดทำกันเอง มาเป็นการพึ่งพาการจัดซื้อจากตลาด ส่งผลให้พิธีกรรมมีความเป็นท้องถิ่นและความซบเซาลดลง เทคนิคดั้งเดิมค่อย ๆ สูญหาย ของเซ่นไหว้บางอย่างกลายเป็นเพียงสัญลักษณ์ หรือมีลักษณะคล้ายกันหมด นอกจากนี้ ในบริบทของเศรษฐกิจเชิงตลาด ของเซ่นไหว้บางประเภทถูกพัฒนาสู่เชิงพาณิชย์และออกแบบเพื่อการจัดแสดงมากขึ้น โดยเน้นความสวยงามและประสบการณ์นักท่องเที่ยวมากกว่าความหมายดั้งเดิม สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนผ่านจากการผลิตแบบครัวเรือนหรือชุมชน สู่ระบบการจัดหาแบบตลาด ซึ่งเป็นกระบวนการปรับตัวของพิธีกรรมดั้งเดิมในสังคมยุคใหม่

3.3 การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตในสังคม

กระบวนการทำให้เป็นเมืองและความทันสมัยได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอุตสาหกรรมของหมู่บ้านชาวประมง ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายประชากรในชุมชน ขณะที่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างแรงงานก็เป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของอุตสาหกรรมประมงอีกต่อหนึ่ง ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบร่วมกันต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารของชาวประมง รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ตลอดจนลักษณะของกิจกรรมบันเทิงในวัฒนธรรมพื้นบ้าน และในระดับที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นได้ส่งอิทธิพลโดยตรงต่อวิวัฒนาการของอาหารเซ่นไหว้ในพิธีบูชาทะเล

1) รูปแบบการบริโภคอาหารเปลี่ยนจากการมุ่งเน้นความอยู่รอดไปสู่การบริโภคอย่างเพียงพอและมีคุณภาพ หลังจากทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา กระบวนการทำให้เป็นเมืองได้ขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจของสังคมอย่างรวดเร็ว ทำให้อาหารประเภทไก่ ปลา เนื้อ และไข่ เป็นสิ่งที่พบได้ทั่วไปบนโต๊ะอาหารของครัวเรือน (Jiaonan Municipal Committee, 1991, p.118-119) ระดับการผลิตและมาตรฐานการครองชีพที่สูงขึ้น ส่งผลให้สถานะของอาหารบางประเภทในความรู้สึกของชาวประมงลดลง แนวคิดเรื่องการถวาย “สิ่งที่ดีที่สุดใน” แต่ราชนิมังกรค่อย ๆ กลายเป็น “อาหารที่บริโภคกันเป็นปกติในชีวิตประจำวัน”

2) รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ของชุมชนเปลี่ยนจากระบบปิดไปสู่ระบบเปิด ในอดีต ชุมชนชาวประมงแบบดั้งเดิมมีลักษณะปิด ขอบเขตการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของชาวประมงส่วนใหญ่จำกัดอยู่ภายในหมู่บ้าน กลุ่มบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์กันส่วนมากเป็นญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน แต่กระบวนการทำให้เป็นเมืองและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนชาวประมงได้ทำลายข้อจำกัดในเชิงพื้นที่และลักษณะปิดของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบเดิม หลังจากการใช้ระบบการจ้างลูกเรือจากภายนอก หากไม่มีการออกเรือในช่วงพิธีบูชาทะเล ลูกเรือจากต่างถิ่นส่วนใหญ่ จะไม่อยู่ในหมู่บ้าน และยิ่งไปกว่านั้น พวกเขาจะไม่เดินทางกลับมาเพื่อเข้าร่วมพิธีกรรมเป็นการเฉพาะ

3) รูปแบบความบันเทิงพื้นบ้านเปลี่ยนจากรูปแบบเดียวไปสู่รูปแบบที่หลากหลาย พิธีบูชาทะเลกลางหย้าได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม สื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต ได้ช่วยขยายอิทธิพลของเทศกาลบูชาทะเล ส่งผลให้ตำบลกลางหย้าขยายพื้นที่จัดกิจกรรม โดยได้นำพื้นที่ว่างริมชายฝั่งทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านไถซีโกวมาใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมแห่งใหม่ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของพิธีบูชาทะเลจึงแปรเปลี่ยนให้กลายเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมความบันเทิงเชิงวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวประมงที่สามารถนำเสนอวัฒนธรรมดั้งเดิมสู่สายตาผู้คนจากภายนอกได้มากขึ้น

4. บทสรุป

พิธีบูชาทะเลกลางหย้าและอาหารเซ่นไหว้สะท้อนถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนชาวประมงงานวิจัยนี้ได้เปิดเผยให้เห็นอิทธิพลโดยตรงของการเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจของหมู่บ้านชาวประมงที่มีต่อเครื่องเซ่นไหว้ ขณะที่ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ได้อธิบายกระบวนการปรับโครงสร้างของสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ การศึกษาพบว่า อาหารเซ่นไหว้เปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยมีปัจจัยสำคัญดังนี้ 1) เศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ทรัพยากรประมงที่ลดลงทำให้เกิดการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่งผลให้อาหารเซ่นไหว้ เช่น ขนมห้างป็น เหล้ากลางหย้า ไก่กลางหย้า ถูกนำมาเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม 2) ประชากรและแรงงาน การอพยพของคนหนุ่มสาวและการจ้างแรงงานต่างถิ่นทำให้การสืบทอดความเชื่อเรื่องราชน้มังกรลดลง 3) วิถีชีวิตและวัฒนธรรม เทคโนโลยีและการพัฒนาเมืองทำให้พิธีกรรมเปิดกว้างขึ้น พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์กลายเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมวัฒนธรรมรูปแบบของอาหารเซ่นไหว้ก็เปลี่ยนไป เช่น การเพิ่มปลาการ์ตูนน้ำจืด การเปลี่ยนจากไก่เป็น ๆ เป็นไก่ปรุงสำเร็จ และการใช้ผลไม้ที่มีความหมายมงคลมากขึ้น โดยสรุป การเปลี่ยนแปลงของอาหารเซ่นไหว้สะท้อนถึงการปรับตัวของความเชื่อพื้นบ้านให้สอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่ แม้ว่าพิธีกรรมจะเปลี่ยนไป แต่ความเชื่อเรื่องราชน้มังกรยังคงอยู่ การศึกษานี้จึงช่วยให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อพื้นบ้านกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และแนวทางอนุรักษ์วัฒนธรรมทางทะเลในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของความเชื่อและพิธีกรรมในบริบทของสังคมร่วมสมัย โดยเฉพาะ “อาหารเซ่นไหว้” ในพิธีบูชาทะเลกลางหย้า ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงวัตถุทางพิธีกรรมที่คงรูปหรือตายตัว หากแต่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านประเภท รูปแบบ และความหมายเชิงสัญลักษณ์ อันเป็นผลมาจากบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าแม้รากฐานของพิธีจะตั้งอยู่บนความเชื่อเรื่องราชน้มังกรซึ่งสืบทอดมาอย่างยาวนาน แต่การประกอบพิธีใน

ปัจจุบันกลับสะท้อนถึงความยืดหยุ่นในการตีความและปฏิบัติ ชาวประมงไม่ได้ยึดถือรูปแบบดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด หากแต่ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่และเงื่อนไขของยุคสมัย เช่น การใช้หมูขาวแทนหมูดำ หรือการใช้ขนมแป้งปั้นรูปสัตว์ทะเลแทนของจริง ล้วนเป็นการรักษาเจตนารมณ์ทางพิธีกรรมผ่านการดัดแปลงเชิงสัญลักษณ์

นอกจากนี้ อาหารเช่นไวยังทำหน้าที่เป็นเครื่องสะท้อนความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับชุมชน โดยการเพิ่มขึ้นของผลไม้เขตร้อนและปลาน้ำจืด หรือการลดลงของขนมอบและธัญพืชบางประเภท เป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงการเปลี่ยนผ่านของโครงสร้างเศรษฐกิจในหมู่บ้านชาวประมง จากการประมงทะเลไปสู่อุตสาหกรรมเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เกษตรกรรม การค้าขาย และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงของเครื่องเช่นไวยังสะท้อนถึงแนวโน้มของการบริโภคที่มีความหลากหลายและสะดวกสบายยิ่งขึ้น ซึ่งสัมพันธ์กับระบบการขนส่งและการตลาดสมัยใหม่

ในเชิงวัฒนธรรม อาหารเช่นไวยังมีบทบาทเป็น “สัญลักษณ์” ที่แสดงออกถึงทั้งความศรัทธาและสถานะทางสังคมของผู้ประกอบพิธี โดยเครื่องเช่นไวยุคใหม่ที่มีมูลค่าสูงหรือมีความวิจิตรประณีตย่อมสื่อถึงความจริงจัง ความมั่งคั่ง และฐานะของเจ้าภาพ ขณะเดียวกัน ความหมายเชิงเปรียบเทียบของอาหาร เช่น แอปเปิล หมายถึง ความสงบสุข กล้วย หมายถึง ความมั่งคั่ง ก็สะท้อนถึงความพยายามในการคงไว้ซึ่งสาระทางวัฒนธรรมผ่านการตีความสัญลักษณ์แบบร่วมสมัย ทำให้อาหารเช่นไวยุคใหม่กลายเป็นพื้นที่ของการต่อรองเชิงความหมายระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับวิถีชีวิตปัจจุบัน

ท้ายที่สุด การพัฒนาเทศกาลบูชาทะเลกลางหอยให้กลายเป็นกิจกรรมวัฒนธรรมร่วมสมัยที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว แสดงให้เห็นถึงกระบวนการปรับตัวของพิธีกรรมในระดับนโยบายท้องถิ่น เทศกาลนี้มิได้เป็นเพียงการบูชาทางศาสนา หากแต่กลายเป็นกลไกในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ผ่านการบูรณาการ “วัฒนธรรม + พิธีกรรม + การท่องเที่ยว” ที่สามารถขับเคลื่อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นได้อย่างมีพลัง การเปลี่ยนแปลงของอาหารเช่นไวยุคใหม่ในบริบทนี้ จึงมิได้สะท้อนเพียงการเปลี่ยนแปลงทางพิธีกรรมเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงถึงการเปลี่ยนผ่านทางสังคมในภาพรวม ที่ผสมผสานอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของชุมชนชาวประมงกลางหอยเข้าไว้ด้วยกันอย่างกลมกลืนและยืดหยุ่น

ข้อเสนอแนะ

1. ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในด้านการอนุรักษ์และถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยเฉพาะการจัดเก็บองค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีบูชาทะเลและอาหารเช่นไวยุคใหม่ในรูปแบบดิจิทัล เพื่อสืบทอดสู่คนรุ่นใหม่ออย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลในการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่คำนึงถึงบริบทของชุมชนและความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมอย่างเหมาะสม

2. ในอนาคต ผลการวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงของอาหารเช่นไวยุคใหม่ในพิธีบูชาทะเลกลางหอยอาจนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากลยุทธ์การสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านที่สามารถปรับตัวต่อบริบทสมัยใหม่ได้อย่างยืดหยุ่นและมีชีวิต นอกจากนี้ ข้อมูลจากงานวิจัยยังสามารถต่อยอดไปสู่การออกแบบหลักสูตรการเรียนรู้ท้องถิ่น หรือการสร้างกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์สำหรับเยาวชน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจเรื่องความเชื่อพื้นบ้านและคุณค่าทางวัฒนธรรมในมิติเชิงสัญลักษณ์ อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นต้นแบบในการศึกษาพิธีกรรมของชุมชนชายฝั่งอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบและสร้างองค์ความรู้ร่วมทางวัฒนธรรมระดับภูมิภาคในระยะยาว

การอ้างอิง

- Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism: Perspective and method*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Fei, X. (1985). *America and Americans*. Beijing: Sanlian Bookstore, 110.
- Harris, M. (1979). *Cultural materialism: The struggle for a science of culture*. New York: Random House.
- Jiaonan Municipal Committee. (1991). *Zhaonan Yearbook*. Beijing: Fangzhi Publishing House, 118-119.
- Li, Y. (2014). *Research on the changes in maritime fishing village customs: An investigation of Xiyangjiawa and Zhougezhuang fishin villages* (Doctoral dissertation, Ocean University of China), 30.
- Parsons, T. (1951). *The social system*. New York: Free Press.
- Qu, J. (2020). *Traditional Chinese Maritime Religion and Folk Beliefs*. Guangdong: Haitian Publishing House, 67-68.
- Song, N., & Zhang, C. (2020). Analyzing social changes in fishing villages through the transformation of sacrificial food offerings: An investigation based on the Jimo Tianheng sea worship festival. *Journal of Qingdao Municipal Party School of the CPC Qingdao Administrative College*, (3), 7, 82-83.
- Turner, V. (1967). *The forest of symbols: Aspects of Ndembu ritual*, Ithaca: Cornell University Press.
- Wei, H. (2017). Symbols, symbols, and metaphors: An art anthropological study of the Maonan ethnic group's Nuo masks. *Sichuan Drama*, (3), 5, 118.